

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Прерушен у олују

Небојша Лапчевић

Прерушен као Посејдон, доносила олуја и земљотреса... Он беше хладан и прилично тврд, био је јарбол. Док бесне водени таласи, кроз те мањаве груди хрупле вали. С леве стране његових бедара чврсто сам зарила прсте с оштрим надограђеним ноктима у његово мишићно ткиво као у голу иловачу. Лежала сам у кревету попут нимфе, загладена у беспутне висине сводова, и чекала док сам морала чекати. Јарбол једанпут подигнут не престаје бити јарбол, док га не сруши онај који га је подигао. Ја сам га подигла. Протегни се, јарболе, са својим јарболиштем, на четири ветра чујем говор мора.

Чујем, пажљиво слушам, шкрипу улазних врата. Зашто нису била закључана? Сада већ уплашена, покушавала сам да пробудим мужа, онога који је труцкао и дивље крмио по мени. Мало сам се придигла и лагано пришла прозору. Погледом на стазу, приметих влажне трагове од босих стопала, који су водили до краја дворишта. Но, никога у видокуру није било. Поново сам покушавала да пробудим мужа, ужасно је хркао, али авај... Притрчала сам другом прозору и положила руку на стакло, још неко време сам гледала и слушавала. Проверих кључ и додатно прикачим резу, врата беху закључана. И шкрипа врата престаде. Покушавала сам да се вратим у кревет, окретала се час на леђа, час на бок. Знојаво и узаврело тело мужа је зрачило с његове стране кревета. Уста су му зјапила другим језиком попут отвореног шлица на гаћама харашовкама, које је просто обожавао. Од служења војске на Брионима су му, како је он шетрски говорио, „лепле те клаче или ти домаћинке, сада боксериче, срцу тела мога“. Месечина је све то осветљавала неједначено, његову громовиту косу, дивље удове, рачунајући и његову шепаву, рањену ногу. Никада није хтео да призна да ли се сам пушком упуцао.

Престала сам да га гурам и дрмусам, једноставно муж је већ био на трећем небу. Поново се чула шкрипа прага, прво у једнаким, тихим, а потом у неподношљиво јаким и хаотичним интервалима. Устала сам и огрнула кућну халну од свиле са жакард апликацијама, но, кад се видех у огледалу, схватих да је она непотребна, бацих је одлучно на под, била сам наједном охрабрена својим блиставим, блудним изгледом, негде сам прочитала да су сада у моди природне сисе, длачице под пазухом и ногама, посве натуралистички... Па ипак, била сам задовољна својом vintage депилираном варијантом тела, прозирно розикасте боје...

Шта може један разбојник? Напасник? Ружан сан? Шта може ужас наспрам ове пожељиве моје силуете која се приближава вратима. Лепота побегује ружком. И, врата се сама откључаше и широм отворише. У даљини видех непознатог човека, назваћемо га Налетником, који је тек изашао из своје стаје, оседлао прво црног снажног ждрецца, а потом и белу ждреццу са прозирно розикастим сапима. Прешла сам рукама преко својих глатких груди, и распустих косу ка ветру који је све уздицао. Пре него што сам узјახала, хтела сам да га упитам куда јездимо. Налетник не рече ништа, само прође руком преко чела, боље намести црно-црвену капу и погледа ка налету ветра који подиже све. А могао је рећи: „То нико не зна... Сан је пустошљива нејасна... Далеко далеко ка врху...“ Пењући се ка врхунцу, осетила сам да је даљина мој циљ. Бесповратно испуњавање стално настајуће стварности у бесконачности... Пијавице времена око нас гамичу... Неколико таквих пијавица у примадорној супи од воде понела сам у теглици од краставчића корнишна као успомену на Налетника.

Црни пастув који је мирисао на морску со наскочио је на белу ждреццу, влажећи јој затиљак и гриву балама у потоцима. Претходно ропташе и лапташе језичинама по набреклим меснатим алаткама страсти. Фркаше и рзаше пропети: Ми слободни коњи! Одзвања тле! Ми слободни! Пршти под налетом хтоничних сила. Испуњавајући све шупљине суве земље, потоци су плавили све баште које су славиле љубав. Црни коњ са белим белегом сасвим побеле... Да ли је белином достигао савршенство? Тешких копица бат још увек одзвања...

Попут изобилне баште осећала сам свој кревет, осећала сам влажне покриваче, постељу која је навикла на стражну работу. Шкрипа врата ми више није сметала. Није ми сметао ни муж, који је имао чврст и лепљив сан. Само је шкљоцнуо и шкрипнуо зубима као да је хтео да жваће дуван, можда се овако комирао од ароме кубанског квалитета типа Кохибе.

Реших, нека, сутра ћу му признати све. Напокон желим заспати. Окренула сам се на једну страну, окренула сам се на другу страну, окренула сам се на трећу страну. Ни сама не знам одакле све оне пијавице по зидовима и плафону. Муж беше, прерушен као Посејдон, који је подигао олују. Једна пијавица клизну ка његовим устима. А он ју је слузаву нехотице прогутао. И сама пијавица се некако у његовом ждрелу закачила и помучила. А он је био хладан и тврд, као јарбол.

Лежала сам у кревету попут нимфе, загладена у беспутне висине сводова, и чекала, док сам морала чекати. ■

ИНТЕРВЈУ: БОЈАН ЈОВАНОВИЋ, АНТРОПОЛОГ

Кућа нашег бивства

Антрополог др Бојан Јовановић овогодишњи је лауреат Награде „Дејан Медковић“ за књигу „Српско културно благо“ објављено у издању Православне речи из Новог Сада. Његово капитално монографско дело прати културну историју Срба од доласка на Балканско полуострво, преко примања хришћанства, блиставе средњовековне епохе, потом векова турског ропства, васпостављања српске државности, огромних искушења 20. века, све до данас. Чињеницу да је овај, на научним темељима заснован, енциклопедијски приручник лепоте упућен најширем кругу читалачке публике, др Јовановић је кроз своју беседу на уручењу награде појаснио и речима да „рационално и ирационално, уметност, књижевност и наука нису међусобно супротстављене, већ комплементарне активности и принципи јединственог стваралаштва“.

— Показало се да класична дела хуманистичких наука из области антропологије, па и психологије и социологије, имају своју посебну вредност и значај, и актуелна су за читаоце не само оног времена у коме су писана и објављена, већ и за оне који долазе. Она су вредна не само због презентованих научних резултата, већ и због своје литерарне димензије — указује др Бојан Јовановић у интервјуу за ДНК — За разлику од аутора који своја научна сазнања представљају крајње рационално и сведено на фактитет без литерарне имагинације, дела попут „Аргонаута западног Пацифика“ Бронислава Малиновског, Фрејзерове „Златне гране“ или „Митологија“ Клода Леви-Строса... отворена су и према савременом читаоцу управо због свог књижевног

фото: М. Стајић

варајућем контексту. Језик је примарни моделативни систем и језичке и културне творевине нису онтолошки одређене собом, већ бићем језика, због чега и имају своје знатно шире и универзалније значење. Од језика зависи и на језику почива све оно што се у оквиру једне културе ствара. Не само књижевност, него и обредна пракса, религијске представе, као и народно стваралаштво које је, када је реч о српској традицији, препознатљиво и по својим варијететима. Управо ти варијетети, евидентни у дијалектима и говорима, којима се исказује регионални и локални идентитет, представљају несумњив креативни потенцијал изражен у српској традиционалној култури. Зато је, уосталом, и поглавље у монографији посвећено српској народној култури названо „Светови народне традиције“, јер то није један свет, *unus mundus*, већ је у питању много светова, *multum mundos*.

● **Трпи ли традиција ново доба, нове технологије, нове друштвене околности?**

— Традиција није само нешто петрифицирано, попут превазиђених културних форми представљених као музејске вредности, већ и оно што је витална вредност културе. Вредност традиције се указује управо у могућности њеног транспоновања у нове форме. Зато све све док сматрамо да је традиција оно што нас спречава у самопотврђивању, имамо проблем са саморазумевањем. Када оспоравамо ту традицију, негирамо је и хоћемо да је се ослободимо, сматрајући да је она део искуства које је баласт нашем кретању ка будућности, онда смо у озбиљном неспоразуму са самим собом и са потенцијалним изворима креативности идентитетског потврђивања. У тој заслепљености не видимо вредности традиције које може да буде не само основ нашег постојања у садашњости, него и поуздан оријентир у кретању ка будућности.

● **Ми већ имамо искуство негативног односа према сопственој традицији...**

— Када је нова комунистичка идеологија настојала да се утемељи на себи и да створи не само нову културу, него и новог човека, имала је нихилистички однос према националној традицији. Показало се, међутим, да су корени те традиције тако креативно дубоки и значајни да је наша комуникација са њом обострана и она се одвија не само нашим свесним односом према њој већ и њеним односом према нама у реалности нашег несвесног. Традиција се исказује кроз нас, и без обзира на то колико ми хтели да је негирамо, она нам се показује на најбољи начин и пружа нам шансу да боље упознамо себе. Њену свеприсутност оличава поглед милешевског „Белог анђела“. Због комбиновања различитих перспектива, његов поглед је увек управљен ка нама, без обзира с које га позиције гледамо. У том смислу је „Бели анђео“ својеврстан симбол односа традиције према нама.

Буквално читање мита

● — Мит постоји само кроз своје варијанте. Прича која се чује и прихвати, преноси се увек на другачији начин, а њена суштинска сакралност није у манифестном садржају, већ и латентном креативном потенцијалу. И где је неспоразум? Па у буквалном читању и разумевању мита. Свака духовна вредност је и симболичког карактера, а њеним свођењем на знак или дословним тумачењем, она се неминовно девалвира и постаје невредна. Оличен у националном предању, косовски мит је заветна духовна творевина чија слободарска етичност, заснована на принципу самоодрицања и саможртвовања, има универзалну вредност битну и за наше данашње постојање и будући опстанак. Недавно се, као новинарско откриће, могло чути да косовско предање не постоји! Међутим, такво тврђење је толико апсурдно и смешно као када су комунисти покушавали да „уразуме“ обичне верујуће људе тражећи од њих да покажу *где је тај њихов Бог...* Ако ми наше духовне вредности настојимо да сведемо на факте који би девалвирали њихово значење, онда заправо одмах можемо да у духу самопоричања ликвидирамо целокупну нашу традицију која нас и чини оним што јесмо. Излишно је истицати да би такав чин био симболичан суицид, јер би без тог битног чиниоца колективног и индивидуалног идентитета престали да постојимо.

стила којим су представљени резултати научних истраживања до којих су дошли њихови аутори.

● „Српско културно благо“ отвара поглавље о језику као кући нашег бивства...

— Књига почиње од онога што је најбитније — од језика који је кућа саме истине бивства, јер се њиме исказује примордијална истина о ономе што јесте. Разних расправа на ту тему може бити, али док се јасно не дефинише српски језик као основа српске културе, онда не може ни идентитетски да се прецизно одреди значење те културе у њеном одго-

ПРИЧА О КЊИГАМА

Кад висока трава прекрије бојно поље

Пише: Ђорђе Писарев

Било би заиста занимљиво знати проценат смртности јунака књижевних дела. Није баш јасно којом би једначином стигли до те бројке, вероватно би то било нешто што се и не може израчунати, или би за осмишљавање те једначине требало из вечног сна пробудити Ајнштајна, али би тај проценат засигурно био врло висок. Јер, смрт је гола, реална чињеница: у животу, али исто тако и у фикцијском свету. Она, смрт, није нажалост плод нечије – Бог, писац, свеједно – богате маште или хипотетичка претпоставка, него је неминовност и питање тренутка у времену.

Колико су само пута убијени величанствени Кинг Конг или Годзила у вечитом рату који траје између животињских врста (људи, мајмуни, гмазови и гуштери...) у популарним жанровима литературе у којима је убитачно дејство емоција драстично увећано менталним визуелним записима из филмова? А то је још најбезазленије што налазимо у књигама!

Сигурно није случајно што наши другари, творци нових светова, наши писци, често на почетку књиге често напомену да је прича измишљена и да је свака сличност са стварним догађајима случајна, али када ти исти јунаци у тим истим књигама убију своје јунаке, тешко да нам је утеха што, као, знамо да су ти ликови измишљени. Да ли мање боли када сурови Марко Краљевић буздованом међу плећа затуче вилу Равијојлу или када дрски Ахилеј у двобоју убије великог тројанског јунака Хектора, када се заносна дева вилинског двора (у филму је глуми Лив Тајлер) одрекне бесмртности због Арагорна, а и већина осталих јунака "Господара прстенова" на крају се укрцава на брод и одлазе у Сиве луке?..

Уосталом, плачем, и Вињем Тел је убио сопственог сина, сличан чин "жртвовања" умало се збио и у Библији, што би свакако пољуљало будућу рецепцију вере и историје у вековима који се котрљају до дан-данас да се Бог није преомолио у задњем трену, а Рај и Пакао из књижевности, када би

се мало замислили и присетили, препун је јунака који су страдали јер су имали ту несрећу да буду рођени из пера по често крвожедних писаца. (А довољно је и мало мрзовоље, лоша јутарња кафа, мамурлук... и ето ти белаја!)

Колико само смрти и умирања има код Шекспира, а на другој страни временске клацкалице, много ближе нама, код Мартина, права крвава свадба, убијање јунака и онако успут, а чак још увек није успео ни да заврши своју франшизу; могуће је да последњи том није ни написан јер му је за основну радњу зафалило јунака. Све је то, што би рекао Сабато, прича о јунацима и гробовима, а као доказ колико нас погађају све те фикционалне (виртуелне) смрти, довољно је само присетити се умирања у Молнарским "Дечацима из Павлове улице", Штајнбековим "О мишевима и људима", Египеријевог "Малог принца", Ане Каренине и Бамбија, "Великог Мона" и Девојчице са шибицама. Па читав низ "сличних" смрти јунака код Хемингвеја, Ремарка, Томаса Мана и Црњанског.

Рембо би рекао "истински живот више није овде", а већ споменути Сабато привидно неутралније, а заправо још потресније, односно страшније: "Дошао сам у Сантандер да примим награду 'Менендес и Пелаја', и јутрос сам пожелео да одем са Ел-Виритом да видим море са обале, можда последњи пут".

У свету који и даље припада људској врсти, иако сваки појединачни од припадника врсте јесте ограничен на релативно кратак временски интервал трајања, свака појединачна смрт је неопозива и коначна, трагична или бар тужна ако ништа друго, али и смрт јунака у књигама не да уме него и јесте такође неопозива и на читаоце уме да делује једнако као да је стварна, без обзира да ли се односи на умирање преписано из живота, или је све, како се то често оглашују аутори, измишљено ("свака сличност са стварним догађајима је случајна").

Смрт ће, на крају, уследити. Десиће се. Верујте. Зато и није толико битно да ли су јунаци који су помрли у књигама измишљени (измаштани) или пресликани из живота. Умрли су и тиме заслужили сваку сузу туге, осећања разумевања и жаљења – и молитве – коју су читаоци у стању да пролију за њима.

Чак и када висока трава прекрије бојно поље (живота или приче) остаће и трајаће жал за јунаком, докле год постоји запис о њему. ■

ЛАВ ХАНТЕРС УЖИВО У СКЦ „ФАБРИКА“

До патоса, да се све распадне

Златомир Гајић

Празничну атмосферу у рокерском Новом Саду употпунио је предновогодишњи концерт бенда Лав Хантерс у Студентском културном центру "Фабрика". Легендарни локални састав је том приликом промовисао најновије студијско издање *Mother Mono Father Demo*, као и култни албум *Everclassics*, који је, након 30 година од настанка у оригиналном касетном облику, крајем 2023. први пут објављен и на винилу.

Аутентичан звук Хантерса, насталих давне 1987, заснован је на класичном рокенролу са чврстом ритам секцијом и промовитим гитарама, које вешто преплићу хард рок утицаје са непресушном панкерском енергијом као наслеђем мрачних и бунтовних 90-их година на трусној балканској међи, када је овај бенд досегао зенит и утرو пут у вечност. Главно обележје њихове матрице је препознатљиво сиров, груб и плачан глас фронтмена и главног аутора Милана Мумина, једног од последњих симбола града који је кроз историју рок покрета изнедрио читаву плејаду особена моћног уметничког израза, али се сада, праћен културним суновратом, све на тек неколико преживелих имена која и даље чврсто стоје на давно утврђеним позицијама.

Мумин је у међувремену еволуирао у својеврстан уметнички бренд интернационалне каријере. Осим небројених студијских и "живих" албума Хантерса, плус један самосталан, његов опус укључује и успешне радове на пољу позоришне и филмске музике (попут *Marble Ass* Желимира Жилника), мултимедијалне перформансе са Балинтом Сомбатием који су обили свет уз незаборавно разбијање телевизора, као и целовечерњи биографски филм *Love Hunter* у режији браће Бала. Карактером нераскидиво везан за панонску меланхолију, овај уметник је последњих година део живота и каријере преслицао у Њујорк, живећи поредом два сна: родни војвођански и вечни амерички, на извору рок културе којој припада без резерве, и душом и телом.

Концертни простори су одувек били места на којима Лав Хантерс дишу пуним плућима, ослобађајући тоне енергије преточене у вишак децибела и разних телесних течности. Тако је било и овог пута у "Фабрици", уз напомену да је састав освежен онајбољим новосадским музичарима нове генерације, са виртуозним гитаристом Игором Сакачем, који су класичан Муминов концепт обогатили знатном дозом шарма и енергије мла-

достии. Сценом је, наравно, доминирао познати лик под црним качкетом, управљајући парадом вештим преплетанем по изувијаном телекастеру. Начин на који свира права је школа класичне ритам гитаре у рок музици, уз неизоставно одвртање појачала до максимума, чиме овај рокер једино и коначно достижје лично дефинисани зен "до патоса, да се све распадне".

Први талас освежавајуће иновативних и мајсторских аранжираних нових песама, што је и иначе обележје овог аутора истанчаног слушног апарата, убрзо је заменио сет највећих хитова ране фазе. Распомањен аудиторички је тако директно у лице добио овердоуз "вечних класика", попут разарајуће "Сестро, сестро",

езотеричне "Раме једне жене", неодрживо разигране "Радије ћу бити твоја луда" (уз легендарну стару ритам секцију Љубенковић-Јованов), и низа премотивних балада на челу са "Човеком бола" и "Камиказом". Певајући, плачући и урлајући у исто време, баш као и његов велики узор Ози Озборн, Мумин је превазишао очекивања локалне фан базе и наговестио нове поетске узлете о патњи, болу, (само)уништењу, пропасти и наравно - љубави, до које данас, изгледа, стижу само највештији ловци. ■

ХОМО ПОЕТИКУС

Уточиште

Наташа
Бундало Микић

(Милошу Црњанском)

Мој прадеда Милош Симптоматично ли имена Био је у заробљеништву као аустроугарски официр није желео да пуца на своје па су га утамничили Из Енглеске је донео манире Тамо је научио Како се пије чај с млеком Како треба да буде уредан И како се плеше на киши

Рођени сте за туђину, кажем Али ти си Милоше, песник, говорили су Или је то само зов кише из Лондона Твоји путеви су кретања А у земљи спојени принципи света Од чије је стапања постало све Мушко и женско Јанг и јин Твој живот као трешњино дрво

Мој Милош и Ти, Милош И Јапан и тај кишни сиви Лондон

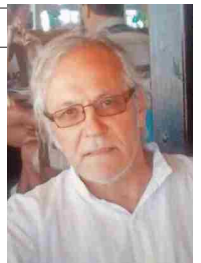
Све је туђе и наше Све је у вези

И Твој Срем и Стражилово И равница и земља Ова иста испуцала, паорска Којом ходам враћајући се Нашем уточишту Као Вида Док је волела једног Рашчупаног и пркосног дечака Попут Тебе, Милоше Који си себи једини Предак и потомак.

Из рукописа

Страст за страхом

Перица Милутин

Из чега је убиће, слику неухватљиву у простору извора живих у плоти, таму чула уведе у живи ток изнад бездана. У ноћима мучења нестаје страх изазовни. Шта је то у односу на путовање преко својих граница изчезлих светова, појава, смрти смјешне у невиђеној а слућеној свјетлости озареног простора, од слућеног бескраја у тијелу, духу, од страшне тјескобе која разара јадну, ситну појаву оваплоћену у свијету незрелом? Постоји једно једино биће, извор из којег се рађа плот духа ослобођеног стега закона, убиствене лакоће пада и нужности. Извор живи бесконачног мира, спокоја, фреска дубоког увирања у суштину рађања, стварања, смрти, целокупног простора зрна палог на плодно тло постања. И заиста све почива у свему, изнад видљивих граница ограниченог створа, набреклог од унутрашње јаре, паклене машине уништења и потребе за разарањем, непостојањем. Благ и лик разпет у вјечно постојању, у вјечној борби свјетлости и таме, лакоћом своје распете плоти спаја мир и немир, сан и јаву, спокој и бол, радост и патњу, живот и смрт.

Оживљава ништавило слике протеклог времена, мјереног непостојећим, измишљеним аксиомима и неодрживим поставкама, на зиду уграђеном у грађевину вјечности и трајања, у темеље људског духа, у мед из кошнице божанског бића. Живи и демонска страст за апсолутним нестанком, ништавилом ништавила, апсолутним не постојањем. Демонска страст за страхом, слјепилом вјечним, уништеном душом која не може препознати вјечни дух стварања, свјетлости, вјечног живота. Страст таме јалове, неплодне, трајне и заводљиве. Кнез таме ликује у свом јаду окружен утварима некадашњег бића, духа, празним врећама тијела и душе. ■

ДА ЛИ СУ УСПЕШНЕ ЕКРАНИЗАЦИЈЕ ИГАРА ДОСТИЖАН ИДЕАЛ?

Пиксели у покрету

Пише: **Немања Јованов**

“Последњи од нас” (“Last of Us”) је једна од најпопуларнијих серија у прошлој години, кандидат за “Златног глобуса”, “Еми” и бројне друге награде у бранши. У питању је пост-апокалиптична драма емитована на каналу HBO, дело Крега Мејзина и Нила Друкмана. Оно што је издваја међу десетинама других серија и филмова који се баве опстанком човечанства пред навалом зомбија је оригиналан приступ премиси, сјајна прича и музика, те изванредни глумци на челу са Педром Паскалом и Белом Ремзи у улози протагониста Џоела Милера и Ели. Заплет у којем су зомбији резултат пандемије паразитских кодрипец гљива које развијају отпорност према високим температурама и са инсекта прелазе на човека помера причу из оквира пуке хорор фантастике у нешто што је, ако не већ научно могуће, онда барем довољно замисливо да игра на карту наших најдубљих страхова.

Ова серија се не истиче само иновативним приступом добро утабаном теми и сјајном глумачком поделом, већ и тиме што је у питању адаптација веома популарне и такође бројним признањима овечане компјутерске игре из 2013, која је пре три године добила и веома успешан наставак. То је само по себи хвале вредно достигнуће, пошто су успешне екранизације компјутерских игара још од њиховог настанка толико малобројне да су ниска очекивања постала малтене правило. Наравно, постоје бројни разлози због којих су многи филмови и серије настали по играма доживели неуспех, али код већине је главни узрок неуспеха недостатак жеље или труда да се креативна визија дела верно пренесе из једног медија у други. Најсвежији пример тога је Нетфликсов дуго очекивани и у почетку хваљени “Вештаи”, чије су оцене публике опале за 67% између прве и треће сезоне управо због удаљавања од постојећег материјала из књига и компјутерских игара.

Аутори серије “Последњи од нас”, од којих је Нил Друкман такође и један од твораца игре, дају све од себе да најбоље елементе постојеће приче пренесе на мале екране, остављајући додатни простор развоју ликова и преко међа које су поставила ограничења дигиталног дела које јој је било узор. Такође иду и корак даље, одајући почаст глумачким талентима који су значајно допринели популарности игре. Ешли Џонсон, која у игри даје глас Ели, појављује се у једној од епизода у улози њене мајке, а Трој Бејкер који је заслужан за храпав, од живота уморан глас Џоела Милера појављује се у улози једног од канибала са којима се Ели и Џоел сучавају. Иако ова синергија глумаца који су радили на игри и на серији на први поглед делује као тривијалан преседан, то је заправо још један од примера посвећености изворном материјалу и искрене жеље да ова прича на прави начин нађе пут до наших екрана.

Наравно, успех ове серије је само један мали корак у преошћивању јаза између два веома различита медија, али рецензент је јасан. За тај мост је потребно поштовање идеја и тема постојећег дела и труда оних који су на њему радили, иначе ће се он срушити као и безброј пута до сада. ■

ПОЗОРИШНИ ПУТОПИСИ

Путовање до комедије

Пише: **Александар Милосављевић**

Није ми први пут да сам кренуо на ово путовање. И раније сам, наимае, бивао на путовању до комедије. У ову пустоловину сам се неколико пута упуштао, рецимо пре двадесетак година као селектор јагодинског фестивала Дани комедије, а доцније, богме, и као директор Дrame и управник СНП-а. У првом случају сам се трудио да пронађем адекватне представе за једини наш фестивал искључиво посвећен комедији, а у другом сам покушавао да на репертоар нашег најстаријег професионалног театра ставим инсценације овог уистину специфичног драмског и сценског жанра.

Отуда знам – не само на основу онога што пише у теорији, него и на темељу личног искуства и конкретне праксе – да до комедије није нимало лако стићи. Ово путовање је стендаловски дуго и неизвесно, али за њега вреди жртвовати... Па – барем у мом случају – није баш дошло до жртвовања живота (како вели Стендал пишући о срећи), али је свакако извесно да вреди утрошити много – времена, стрпљења и, свакако, наде.

Последњих месеци ме, поново као селектора Дана комедије, греје нада да ћу успети да сачиним избор добрих фестивалских представа. Искрено, прошли пут сам се једва некако извукао, јер су то била мрачна времена: почетак овог несрећног столећа, недуго након бомбардовања и убиства премијера. Дакле, било је јасно да никоме тада није баш до смеха – позоришним стварацима, театарским управама, но публика је, с друге стране, имала другачије потребе. Не зато што су потенцијални гледаоци позоришних представа били весели него управо супротно. Пре ће бити да су осећали природну потребу и желељу да управо уз помоћ комедије макар на час утјекну од сивица стварности, да предахну након деценијског трпљења: крвавог распада дотадашње државе, санкција, транзиције, убиствене инфлације, хроничне беспарице, перманентног страха и фрустрација, чекања у километарским редовима, рата с најмоћнијом војном силом света...

Понуда или није било, или су биле “танке” или – што је заправо био најчешћи случај – у то доба настале комедије су хумор пласирале на специфичан начин, кроз својеврсну задршку, каткад чак успутно, а у ствари третирајући озбиљне, нимало смешне теме. С друге стране, истина је и да комедију, нимало оправдано али упорно, прати глас да је лаки жанр, да је мање вредна од трагедије или драме у ужем смислу, да је комедију једноставно написати и још једноставније поставити на сцену, да је њен једини истински задатак да насмеје гледаоце, а то је – као што знамо – могуће и када се глумци и глумице кревеље, када пласирају карикатуре, гађају се тортама, смешно ходају... Уосталом, није цабе Аристотел аутор знаменитог списка о трагедији. Истине ради, наговестио је и да ће се други пут бавити комедијом, али то дело или није написао или оно до нас није стигло.

Но да ли је баш тако? Да ли је комедија уистину „лак жанр“? Није ли још Умберто Еко у *Именурује* јасно дефинисао могуће разлоге због којих је, можда, Аристотелов спис о комедији током минутих столећа „загубљен“, али и навео зашто је до тога могло да дође, те аргументовао због чега комедија није нимало наивна, да, када је заиста добра, покаткад провоцира много дубља, па и субверзивнија размишљања публике.

Проблем, дакле, управо чини раскорак између Екових аргумената, с једне, и потреба најшире публике с друге стране. Понекад је оваква потреба гледалаца баш резултат прејаких притисака стварности, као што је то било почетком 2000-их, али и као што то потврђује и наша садашњост. И управо ће тај притисак ставити на муке свакога ко ових дана и месеци, па и година, покушава да на сцени направи комедије или их изабере за фестивал. У оба случаја је, дакле, неопходно лавирати, пронаћи еквилибранс и одредити меру између смешног и онога што провицира прочишћење. Открити суптилне путеве који кроз смех воде до емоција дубљих од једноставног задовољства и ескапистичког затварања очију пред стварношћу, сложенији од релаксације због смешних драмских реплика, глумачких гегова и увесљавајућих сценских призора.

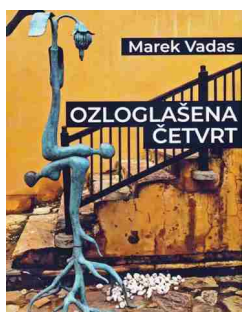
Е, баш је тај пут до комедије компликован, тежак и неизвесан. Лане га је Небојша Брадић, тадашњи селектор Дана комедије, пронашао. На фестивал је, на име, позвао представе које говоре о смрти и умирању, о злочинима и девијацијама рђавог вршења власти, о дубоким кризама које потресају породице и односе између блиских пријатеља, о мафијашким обрачунима и убиствима, али је свака од представа приказаних на јагодинском фестивалу била сценски реализована на начин који уважава високе уметничке критеријуме, заснива се на озбиљним редитељским и глумачким решењима, а највећи број инсценација је успео да избегне јефтина глумачко-редитељска подилажења најширем хоризонту очекивања гледалаца.

На шта, с друге стране, указује ова селекција? Она потврђује неупитну чињеницу да је, на првом месту, могуће начинити избор представа које ће задовољити оба критеријума, да је и смехом могуће провоцирати озбиљна размишљања о овом времену и нама у том времену, као и да данас у нашем позоришту такве представе постоје. И што је најважније, да их публика воли и разуме.

Ево са каквог се путовања овог пута оглашавам, и даље несигуран да ли сам одабрао баш овакве представе какве сматрам адекватним. И још увек уплашен да ли ће мој избор наљутиати публику и разочарати стручни жири. ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Озлоглашена четврт
Марек Вадас
(Агора, 2022)

Марек Вадас (1971) је један од превођенијих словачких писаца млађе генерације, добитник најпрестижније словачке књижевне награде за роман „Исцелитељ“. Вадас је провео доста времена у екваторијалној Африци што је оставило утицаја и на његово дело – критичари карактеришу његову прозу као комбинацију традиционалних афричких наратива са европским модернизмом. „Озлоглашена четврт“ је роман лабаве структуре у ком се понекад могуће, понекад фантастичне приповести смењују у разговору гостију у кафани на периферији тропског веллеграда.

Исповести, приче и сомнабулна сећања испреплетани су тако да је понекад тешко испратити сваку нит – оваква форма пластично дочарава заузно вече у полунијансу док напољу не престаје катаклимична провала облака (а то напоље је у негде, у Африци, или у сну о Африци). Занимљива је (такорећи „креолска“) мешавина наслеђа различитих култура, језика, и приповедачких традиција – Вадас је чврсто укореењен у афрички миље, са ликовима чији гласови евоцирају афрички народни етос (ако се о култури једног целог континента уопште може говорити као о једној целини), али напунљен иронијом која је сасвим карактеристична за словенско приповедачко наслеђе. У „Озлоглашеној четврти“ смењују се галерије чудних ликова чије исечке из живота пратимо, мада је често нејасно шта је од онога што се десило заиста било, а шта им се причинило, или шта су сањали, омамљени од палминог вина. Ту је рецепционарка у малом хотелу која машта о госту странцу ког никада није дотакла, трагична сеоска лепотица која није могла да одлучи између два мушкарца, или локални сањар у чијој прљавој коси се да наслутити ореол.

Понекад се приче ликова настављају и после њихове смрти, када походе живе, или им остављају омиљене предмете чију је вредност или значење тешко докучити. Вадасов свет је заузан, суров и разнолик, а текст му је густ, мада недостатак наратива, који би исповести заиста повезао, или неког смисленог укупног заплета, значи да ова књига неће бити избор сваког читаоца.

Настасја Писарев

Реч критике

Цитат

Нико од њих не памти ни датум рођења, дошли су на свет кад још нису постојале личне карте. Атмосфера у бару *На нивоу* се њиховим доласком мало променила. Али шта ћеш, промена ја живот.

Рећи ћу вам још једну ствар. Никакво време не постоји. Можете говорити шта хоћете. У школи о њему уче једначине, деле га на минуте, говоре о прошлости, садашњости и будућности, као да је то равна линија око које трчите и мерите је. Али у стварности се човек окрене назад и шта тамо види? Ништа! Цео живот му се у глави шуња.